

SpiNeT

Postbus 48, 6590 AA Gennepe
secretariaat-cssp@missie-geest.nl
www.missie-geest.nl
IBAN NL72RABO0116166444
BIC RABONL2U

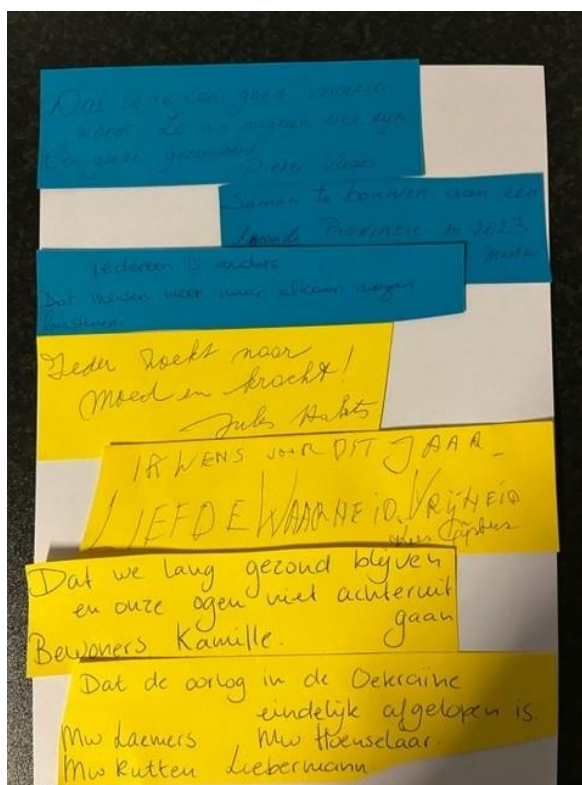
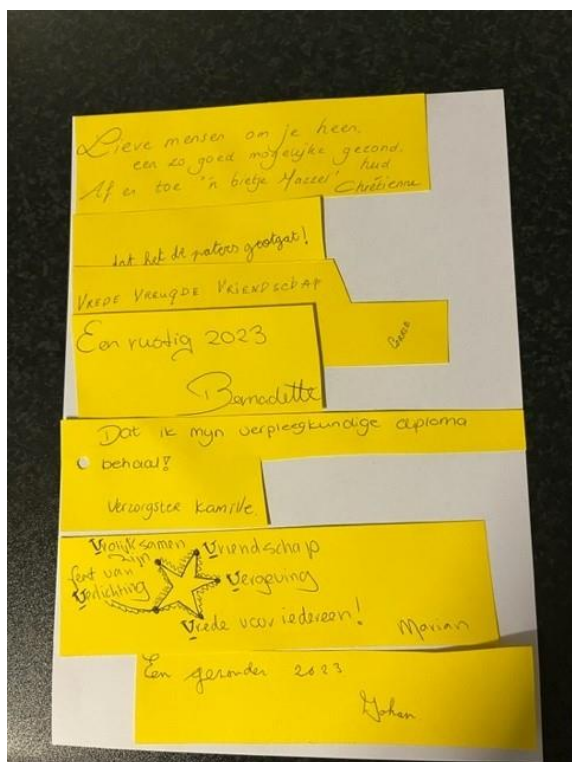
SPIRITIJS NEDERLANDS TIJDSCHRIFT

Jaargang 78 no. 1

januari – februari 2023

Onze wensboom

In de Spiritijnenhof hebben wij van onze kerstboom een 'wensboom' gemaakt. De mooiste en leukste wensen hebben we hier geplaatst.

Missiepost Nederland

Bij een woord als 'missiepost' denk je niet meteen aan Nederland. Pater Charles Eba'a doet dat echter wel.

Hij is pastor in Veghel en onlangs aangesteld als missiesecretaris van het bisdom 's Hertogenbosch. Pater Eba'a vertelt wat missie voor hem betekent en hoe hij dat vorm probeert te geven.

Waar kom je vandaan? Eerlijk gezegd weet ik niet meer hoe vaak ik deze vraag krijg. Ik zeg dan meestal : 'uit Rotterdam, Heerenveen of Handel'. Mensen nemen vaak geen genoegen met dat antwoord. Ik krijg dan meteen dezelfde vraag, anders geformuleerd : 'ik bedoel, waar kom je echt vandaan?' Vervolgens vragen mensen: 'wat kom je hier eigenlijk doen?', is er geen werk meer daar of hebben jullie soms heel veel priesters?'

Gouden kans

Meestal probeer ik dan heel rustig te vertellen dat de kerk een universeel 'bedrijf' is. Je kunt pastores uit Latijns- Amerika halen en in West- Europa plaatsen. Dan zeg ik erbij, dat Nederland net zo goed een missieland is als andere landen.

'Hoe bedoel je?', is dan vaak de reactie van mensen. Die reactie zie ik als een gouden uitnodiging om wat meer over mijn achtergrond als missionaris en pater Spiritijn te vertellen. Dat is voor mij ook missie, elke kans, elke ruimte die je krijgt in onze huidige maatschappij aangrijpen om op welke manier dan ook de Blijde Boodschap van Jezus met de mensen van vandaag te delen, in een taal die voor een ieder verstaanbaar is. Je hoeft dan niet altijd naar de missie te gaan. Jouw missie komt soms ook naar jou toe.

Wie had gedacht, dat een jonge Afrikaan uit Kameroen ooit naar de missie in Nederland zou gaan? Maar dit is wel realiteit geworden. Als ik op huisbezoek ben, hoor ik de mensen vaak zeggen : 'weet je, mijn moeder of mijn vader zei al dat 'zwarte' priesters ooit nog eens als missionaris naar Nederland zouden komen'. Zo te zien is het al zover, want ik ben een Kameroense missionaris in Nederland.

Lege handen

Ik ben letterlijk met lege handen in de missie aangekomen. Bij mijn aankomst op Schiphol kreeg ik te horen dat mijn koffers zoek waren. Daar stond ik dan met niets. Ik voelde me net als de apostelen bij hun zending. Zo begon mijn missie in Nederland, met niets. Alles wat ik heb, heb ik ontvangen. Ik was verdrietig maar voelde me tegelijk heel licht en klaar om te beginnen.

Natuurlijk kwam ik met allerlei ideeën en gedachten over missie en over hoe ik dat allemaal tot uitvoering wilde brengen. Ik wist dat ik Jezus wilde brengen en vooral zijn verhaal delen met de mensen. En liefst de Jezus zoals ik Hem heb leren kennen in het kleine protestante dorp waar ik vandaan kom, en later bij de broeders maristen en op het seminarie. Dit alles wilde ik doen met een Spiritijns tintje.

Dat speelde allemaal in mijn achterhoofd als doel van mijn missie hier in Nederland. Ik had geen duidelijk beeld van wat mij te wachten stond. Een ding wist ik zeker : ik was niet alleen. Ik kon rekenen op dat stukje Kameroense bodem dat ik meenam. Ook kon ik rekenen op de steun van medebroeders en uiteraard op de inspiratie van Gods Geest.

Mijn eerste missie was dan ook de taal leren en liefst snel en goed leren, zodat ik de mensen kan verstaan en zij mij. Dat vraagt natuurlijk heel veel geduld en doorzettingsvermogen. Ik weet nog dat ik een glaasje wijn

In mijn studie over Nederlandse missionarissen in de koloniale maatschappij van Oost-Afrika van na de Tweede Wereldoorlog concludeer ik dat “zij [missionarissen] stonden op hun onafhankelijkheid en missionaire identiteit en waakten ervoor een verlengstuk van de koloniale macht te zijn. Zo dachten zij dat de evangelisatie er het meeste voordeel bij zou hebben en dat het welzijn van de Afrikanen bevorderd zou worden.”¹

In de koloniale tijd zijn ook standbeelden van missionarissen opgericht en zijn straten en gebouwen naar hen vernoemd. De twee bekendste standbeelden voor missionarissen zijn wel die van Mgr. Ferdinand Hamer in Nijmegen en die van “Peerke” Donders in Tilburg. Misschien zijn er nog wel een paar meer te vinden, maar één ding is zeker. Dit staat in schril contrast met onze Vlaamse zuiderburen, waar met enige overdrijving

gezegd kan worden, dat op bijna elk dorpsplein een standbeeld of gedenkteken staat voor een missionaris en veel straten, tunnels en bruggen naar hen vernoemd zijn. *Idesbald Goddeeris schreef er een prachtig en zeer lezenswaardig boek over.*² In zijn studie probeert hij aan te tonen of er in deze postkoloniale tijd ook gedebatteerd wordt over deze eerbetuigingen voor missionarissen. Moeten zij verdwijnen of is er voldoende draagvlak onder de bevolking om ze ongemoeid te laten of moeten ze aangepast worden aan de huidige tijdgeest?

In dit artikel probeer ik te onderzoeken of er eerbetuigingen zijn voor Spiritijnse missionarissen in de openbare ruimte in Nederland. Met openbare ruimte bedoel ik die plaatsen die publiekelijk toegankelijk zijn. Begraafplaatsen met gewone grafzerken of andere herdenkingstekens worden niet in mijn onderzoek opgenomen. Ook kerken waarin gedenkplaten of lijsten met namen van

missionarissen zijn aangebracht worden niet behandeld. Bovendien komt ook de vraag aan de orde of de eerbetuigingen aangebracht zijn in de koloniale tijd of in de postkoloniale periode en of zij nu gecontesteerd worden. Zijn er mensen die pleiten om afstand te nemen van deze erfenis van het koloniale verleden omdat missionarissen deel uitmaakten van de koloniale geschiedenis?

In het tweede deel van dit artikel probeer ik licht te werpen op herinneringen aan Spiritijnen in de missiegebieden waar zij actief zijn geweest. Zijn er op de ene of andere manier referenties aan Spiritijnen? Zijn er herdenkingstekens voor hen opgericht? Worden zij geëerd door wereldlijke autoriteiten?

Spiritijnse bisschoppen

Bij dit onderzoek naar herdenkingstekens voor Spiritijnen in de openbare ruimte heb ik namen van straten en openbare gebouwen gecheckt in dorpen en steden. Ik ben begonnen met plaatsen waar een spiritijnse bisschop vandaan kwam omdat daar misschien wel een memoriaal voor hem is aangebracht.

Mgr. J. Teerenstra, die apostolisch vicaris van Doumé (1949-1961) in Kameroen was, is afkomstig uit Bolsward. In deze plaats is geen straatnaam naar hem of een andere Spiritijn vernoemd. Mgr. J. de Lange, die bisschop was van de apostolische prelatuur Tefé (1952-1982) in Brazilië, is geboortig uit St. Nicolaasga. Ook hier is geen straatnaam van hem of een andere Spiritijn te vinden. Mgr. L. van Heijgen, die bisschop van Doumé (1962-1983) was en bisschop en vanaf 1995 aartsbisschop van Bertoua (1983-1999) in Kameroen, is afkomstig uit Den Haag. In deze stad is geen straat naar hem of een andere Spiritijn vernoemd.

Mgr. B. Hilhorst, die apostolisch vicaris van Bagamoyo (1934-1953) was in Tanzania, was geboortig uit Amsterdam. In deze stad is er geen straat te vinden die naar hem of een andere Spiritijn vernoemd is.

¹ A. de Jong, “Mannen van God”. *Nederlandse missionarissen in de koloniale maatschappij van Oost-Afrika, 1945-1965*, Nijmegen 2021, 99.

² I. Goddeeris, *Missionarissen. Geschiedenis, herinnering, dekolonisering*, Leuven 2021.

Maar in Gemert is een straat te vinden die hem eert: de “Mgr. Hilhorststraat.” De eerste associatie bij deze straatnaam is dat Mgr. Hilhorst hier herinnerd wordt als bisschop van een missiegebied van de paters van de H. Geest. Maar dit blijkt niet het geval te zijn.

Het straatnaambord geeft een andere reden waarom hij in Gemert geëerd wordt: “Eerste provinciaal der paters van de H. Geest te Gemert 1931-1934.” De Belgisch-Nederlandse provincie werd in 1931 opgesplitst in twee zelfstandige provincies.

Pater Bernard Hilhorst werd de eerste Nederlandse provinciaal. Hij vestigde het provinciaal op het kasteel in Gemert waar sinds 1930 ook het grootseminarie voor filosofie en theologie gevestigd was. In 1934 werd hij benoemd tot apostolisch vicaris van Bagamoyo, het eerste missiegebied dat de Nederlandse provincie toebedeeld kreeg.

Na zijn bisschopswijding in Amsterdam in 1934 celebreerde Mgr. Hilhorst zijn eerste pontificale hoogmis op 6 mei van dat jaar in Gemert. Dit was een belangrijk evenement in het dorp dat veel indruk maakte.³

Mgr. H. van Elswijk was de opvolger van Mgr. Hilhorst. Van Elswijk was bisschop van Morogoro van 1954 tot 1967. Hij kwam uit Naaldwijk. Er is geen straat daar naar hem of een andere Spiritijn vernoemd. De laatste Spiritijnse bisschop uit Nederland die ik nog niet behandeld heb, is Mgr. A. Maanicus. Hij was bisschop van Bangassou van 1964-2000. Zijn wieg stond in Amsterdam. In deze stad is geen straat naar hem of een andere Spiritijn vernoemd.

Spiritijnse bloedgetuigen

Hierna heb ik gecheckt of er straatnamen of gebouwen vernoemd zijn naar Spiritijnen die om hun geloof in Afrika of Brazilië vermoord zijn. Er zijn twee Nederlandse Spiritijnen gedood op 1 januari 1962 in Kongolo in de Democratische Republiek Congo bij de onlusten en gevechten die uitbraken nadat Congo op 30 juni 1960 onafhankelijk werd. Het zijn pater Walter Gillijns⁴ en broeder Bernulphus (Adrianus) Heemskerck.⁵ In Reeuwijk waar broeder Bernulphus geboren is, is er geen straatnaam naar hem vernoemd.

Pater Walter Gillijns werd geboren in Humelgem-Steenokkerzeel in België, maar op driejarige leeftijd verhuisde het gezin naar Zutphen waar zijn vader bedrijfsleider werd in een zeemleerfabriek in die stad. Na zijn gewelddadige dood in Congo besloot het college van B. en W. van Zutphen om medewerking te verlenen aan het stichten van een nieuwe school voor rooms-katholiek onderwijs in de Emmanuelparochie. De Stichting Schoolbestuur van deze parochie nam het besluit de nieuwe school de naam

te geven “Pater Walter Gillijnschool” opdat de naam van deze jonge missionaris zou blijven voortleven in Zutphen. Op 19 augustus 1972 werd officieel de Walter Gillijnschool geopend.⁶

Ook in Angola brandde na de onafhankelijkheid die plaatsvond in 1975 een gewelddadige onderlinge strijd los die het leven kostte aan twee Spiritijnen: Martin Thijssen en Nico Ligthart. Martin Thijssen werd in 1976 vermoord en Nico Ligthart in 1987.⁷

Martin Thijssen werd geboren in Zijtaart, gemeente Veghel. Er is in Zijtaart een straat naar hem vernoemd: “pater Thijssenstraat.” Het is een vrij nieuwe straat waarvan het gemiddelde bouwjaar van de woningen aan die straat 2003 is. Er is geen naambord te vinden in de straat.

³ T. Gruyters, M. Knoups en M. Wilson (red.), *In de kracht van de Geest. Honderd jaar Nederlandse en Belgische spiritijnen*, Gemert [2004], 37, 40-41.

⁴ A. de Jong, “Grossier in missiepersoneel.” *Missiehistorische essays en lezingen over Afrika en Nederland*, Nijmegen 2019, 129-135.

⁵ De Jong, “Grossier in missiepersoneel.”, 135-142.

⁶ De Jong, “Grossier in missiepersoneel.”, 134.

⁷ Gruyters, Knoups en Wilson (red.), *In de kracht van de Geest*, 94.

Daarom is niet duidelijk waarom deze straat naar hem vernoemd is. Maar in een fotoboek van Veghel online wordt de reden verklaard: “Pater Thijssen was de eerste priesterstudent van Zijtaart en was werkzaam in Angola.”⁸ Hij wordt dus niet zozeer geëerd als missionaris en bloedgetuige van het geloof in Angola maar eerder omdat hij de eerste priesterstudent (en priester) uit het dorp was.

De wieg van Nico Ligthart stond in Hem-Venhuizen. In dit dorp is geen straat of gebouw naar hem vernoemd.

Pater Michael Witte

Omdat ik een studie gemaakt heb over pater Witte, wist ik dat er een plein naar hem vernoemd is in Den Burg.⁹ Toen ik in 2018 met mijn broer op een dagtrip naar Texel reisde, was het eerste wat ik in Den Burg wilde bezoeken het “Pater Witteplein”. Op het straatnaambordje staat zijn naam met de datum en plaats van geboorte en de datum en plaats van overlijden. En dan de reden waarom een straatnaam naar hem vernoemd is: “Van 1922 tot 1961 werkzaam als pater in Oost-Afrika.” Ik weet van andere Spiritijnen dat die het plein bij de kerk ook bezocht hebben.

Pas in 1986 werd het idee geopperd om een plein naar pater Witte te vernoemen, 25 jaar na zijn dood. In dat jaar stelden B. en W. van Texel aan de gemeenteraad voor om het plein met de daarop uitkomende straatjes van de in aanbouw zijnde woonwijk achter de r.k. kerk te noemen naar pater Witte. De argumentatie van B. en W. was dat “werkzaamheden die wij nu als ontwikkelingshulp zouden aanduiden, voor hem reeds gemeengoed (waren), naast zijn kerkelijke taak.”¹⁰ In het artikel van de *Texelsche Courant* dat het voorstel van B. en W. van Texel bekendmaakte, wordt gesteld dat Witte een missionaris is met een indrukwekkende staat van dienst in het toenmalige Brits Oost-Afrika. Hij is vooral van betekenis geweest voor het stichten onder zeer moeilijke omstandigheden van missieposten, lagere scholen, ambachtsscholen en kweekscholen. Hij leidde honderden onderwijzers op een geheel eigen wijze, waarbij werd ingespeeld op de volksaard en tradities. “Daardoor slaagde hij, waar anderen faalden.” Hij voelde zich verbonden met de mensen, waarvoor hij werkte. Hij “was in tal van opzichten zijn tijd vooruit.”¹¹

De raadscommissie voor algemeen en organisatorisch beleid ging van harte akkoord met het voorstel van B. en W. Wel stelde ze voor om de voorletter M in de naam op het straatnaambord op te nemen om verwarring te voorkomen met pater C. Witte die nog in Afrika werkzaam was. Dit werd echter afgewezen omdat als regel voorletters worden weggelaten in straten die naar personen worden genoemd. Enkele aanvullende gegevens onder de naam op het bord moeten duidelijk maken om welke persoon het gaat.¹²

Het goedgekeurde plan om het nieuwe plein bij de katholieke kerk naar pater Witte te vernoemen kon rekenen op brede publieke instemming. Dit was niet zo verwonderlijk omdat deze “missiepionier ... destijds ook bij niet-katholieke Texelaars populariteit en respect genoot.” Sommige mensen waren er verbaasd over dat men pas 25 jaar na zijn dood op dit idee was gekomen. Iemand die zich Witte nog kon herinneren als een succesvol spreker voor de christelijke jongemannenvereniging noemde het in wording zijnde pleintje “een

⁸ <http://www.veghelinbeeld.nl/fotoboek/?s=pater+thijssenstraat>.

⁹ A. de Jong, *Father Michael Witte of Kabaa High School. Missionary and Educationalist. A study in mission strategy*, Nairobi 2011, 197.

¹⁰ “Nieuw plein krijgt naam van pater Witte,” *Texelsche Courant (T.C.)* 15.8.1986.

¹¹ “Nieuw plein krijgt naam van pater Witte,” *T.C.* 15.8.1986. In dit krantenartikel wordt vermeld dat de informatie geput is uit mijn doctoraalscriptie over pater Witte: “Pater Michael Witte C.S.Sp. (1895-1961). Pionier van het schoolwezen in Oost-Afrika,” Radboud Universiteit Nijmegen 1974.

¹² “Commissie akkoord met ‘Pater Witte-plein’,” *T.C.* 19.8.1986.

weinig representatief tochtgat. Meer een steegje dan een plein.” Hij had liever gezien dat een behoorlijke straat of laan naar Witte vernoemd had geworden.¹³

Naar aanleiding van het plan om het plein bij de katholieke kerk naar Witte te vernoemen bracht *De Texelsche Courant* een groot artikel over hem van wel twee pagina's. Dit stuk was gebaseerd op mijn doctoraalscriptie die “onlangs werd ‘ontdekt’” bij familieleden van hem toen men meer wilde weten over zijn leven en werk.¹⁴ De amateur historicus Jaap Bakker uit Oudeschild vatte het plan op om gedurende de winter in zijn lezingen voor verenigingen Witte te gedenken met een “pater Witte-act” waarin hij anekdotes over deze pater te berde wou brengen en wilde gaan spelen op de oude accordeon die hij bij zijn muziekonderwijs in Afrika gebruikte en die tevoorschijn gekomen was bij het opruimen van het huis van een overleden familielid.¹⁵ Op zaterdag 5 september 1987 onthulde zuster Cornelia Witte, de 84-jarige zus van pater Witte, bij gelegenheid van haar 60-jarig kloosterjubileum het naambord van het “pater Witteplein” in Den Burg.¹⁶

Andere Spiritijnse missionarissen

Hierna heb ik mijn aandacht gericht op dorpen en steden waarvan het bekend is dat er veel Spiritijnen vandaan komen. Zo heb ik op straatnamen van Spiritijnen gecheckt de volgende plaatsen: Deurne, Someren, Boekel, Helmond, Erp, Weert, Dieren, Herkenbosch, Gennep, Hillegom, Lisse, Heemstede, Eindhoven en Gilze-Rijen. Tot mijn teleurstelling vond ik geen enkele straat die naar een Spiritijnse missionaris vernoemd is.

Herinneringen aan Spiritijnen in de vroegere missiegebieden

In deze sectie wil ik stilstaan bij de manier waarop Spiritijnen herinnerd worden in de landen waar zij gewerkt hebben als missionaris. Die herinneringen aan Spiritijnen kunnen verschillende vormen aannemen. Sommige zijn op schrift gesteld, andere kregen gestalte in namen van scholen, stadions, plaquettes en onderscheidingen. Wetenschappers zijn over het algemeen kritisch over het werk van missionarissen, maar in de regio's waar ze missionair werkzaam waren, is er van die kritiek nauwelijks sprake. Veelal heeft men een enorme waardering voor het werk van de missionaris.

(vervolg in *Spinet no.2*)

Albert de Jong CSSp

Jarigen in januari

4 Gerry Aben
11 Peter van der Drift

8 Martin van Moorsel
14 Clement Amoako

9 Zr. Antonia Pepers

Jarigen in februari

7 Zr. Judith van der Velden
17 Kees Bruin

8 Marielle Beusmans
27 Frans Timmermans

13 Zr. Petronella Floris

¹³ “Legendarische Pater Witte,” *T.C.* 22.8.1986.

¹⁴ “In Kenia praten ze nòg over Michiel Witte,” *T.C.* 28.8.1986.

¹⁵ *T.C.* 22.8.1986; “Jaap Bakker bracht Pater Witte-act voor FNV-vrouwen,” *T.C.* 14.10.1986.

¹⁶ “Diamanten zuster onthulde naambord,” *T.C.* 11.9.1987.

Gesprek met pater Frans Timmermans over zijn vertaling van het boek ‘*Zij hadden de Geest*’, geschreven door prof. Jan Jacobs over 79 Nederlandse Spiritijnen in de Centraal Afrikaanse Republiek tussen 1946-2012. Frans werkte er als missionaris van 1961-1974.

“Eindelijk komt er ook iets in het Frans”

Dat is de verzuchting van pater Timmermans in Gennep waar hij thans 87 jaar oud, na een rijkgevuuld leven woont. Om een beeld van zijn leven te geven hebben we een korte levensloop aan dit interview toegevoegd.

Wat inspireert je zo in het boek *Zij hadden de geest*. Wat vind je van het boek nu je regel voor regel aan het vertalen bent. Heeft Jacobs de kern van het leven en werk kunnen beschrijven?

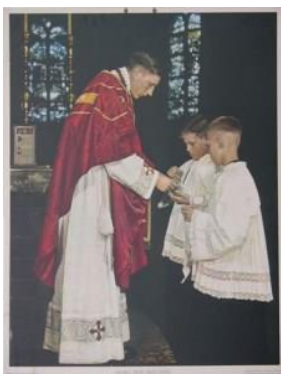
“Ik heb grote bewondering,” zegt Frans, “voor de betrokkenheid, vakmanschap en de aandacht waarmee professor Jan Jacobs het boek geschreven heeft. In zijn beschrijving van de mensen lijkt het wel alsof hij hen al jaren kende. Foto van de missionarissen, de tijdsgeest, het land RCA is heel helder. Het boek geeft zo’n goede foto van de werkelijkheid dat het gedeeld moet worden. Er is nooit vanuit de Nederlandse Spiritijnen iets geschreven over de eigen geschiedenis van hun missiewerk in de RCA.”

In de eerste drie hoofdstukken worden de thema’s “Tot evangelische beschikbaarheid geroepen,” “Op Missie in Midden Afrika” en “Voor kerk en samenleving” besproken en in laatste drie hoofdstukken staat een biografie van bisschop Anton Maanicus, pater Ben van Breen en broeder Klaas Hettinga.

“De Fransen hebben,” stelt Frans, een levendige traditie om hun geschiedenis vast te leggen. De Amerikanen en de Ieren kennen ook de traditie van ‘Zegt het voort.’ Ik heb heel vaak de vraag van de Franse Spiritijnen gekregen waarom leggen jullie je geschiedenis niet vast? Eindelijk komt er nu een boekje uit over 79 Nederlandse missionarissen, paters en broeders van de H. Geest, in het Frans. Pater Frans is hier erg blij mee en het geeft hem ook energie. Het vertalen gaat hem makkelijk af. “Het voelt goed” volgens Frans, dat het leven en werken van de Nederlandse Spiritijnen in de RCA is vastgelegd. Dit is ook een erkenning voor de belangrijke toegevoegde waarde die zij gegeven hebben op diverse terreinen. RCA heeft de afgelopen decennia een verschrikkelijke periode achter de kiezen. Op lange termijn is het van belang dat je kunt terugkijken in de spiegel naar deze periode.

Pater Toon Gruyters een Nederlandse Spiritijn heeft de rol van de Spiritijnen in Brazilië beschreven en vastgelegd in het Portugees. Hij heeft het met de hand geschreven. Dit is aangeboden aan de Portugese Provincie die hier blij mee was. Het zicht in je afkomst geeft een beeld van je toekomst.

De Fransen hadden een sterk koloniale houding, hadden veelal geen positief beeld over de mensen in de RCA. In pater Maanicus kwam ik een leermeester tegen, een echte ‘brousse’ pater. Hij kende de mensen en had sympathie voor hen. Als we ergens stopten begroette hij iedereen, noemde mensen bij hun naam. Een groot voorbeeld. Zijn manier van omgang met de catechisten was op basis van gelijkwaardigheid, hij was voor iedereen een grote bekende. Het was geen wonder dat hij tot bisschop werd benoemd. Omdat pater Frans als jonge pater bij pater Maanicus in hetzelfde huis woonde, was hij er getuige van toen deze het bericht kreeg van zijn benoeming tot bisschop van Bangassou. Hij wilde het niet en trok zich zeer ontdaan terug in zijn kamer.

“Het missiewerk was zwaar,” memoreert Frans. “Jarenlang hebben we letterlijk in de modder gezeten. We hadden geen auto en hebben daarom heel wat afgewandeld. Dat was ook verrijkend. Mgr. Maanicus zorgde met zijn uitstekende netwerk in o.a. Nederland later voor auto’s.

Er is een grote kloof tussen het ideaal en de werkelijkheid. Maar ik ben me wel bewust, dat het in ons missiewerk gaat om de persoonlijke contacten....zo kan je op die manier iets doen, iets bereiken met de bevolking. Ik heb het geleerd van Mgr. Maanicus, die dit zo goed kon - gemakkelijk contact leggen met de bevolking. In de contacten met de mensen daar voelden zij dat hij echt belangstelling voor hen had. Als ‘brousse’ pater heb ik dit geprobeerd na te volgen, onder primitieve omstandigheden. Voor mij is het van groot belang om al deze specifieke ervaringen/geschiedenis vast te leggen (zie Inleiding van het boek). En ik zie ook steeds meer dat het heel belangrijk is voor de Frans sprekende Spiritijnen (Franse en ook Afrikaanse Spiritijnen en diocesane Centraal Afrikaanse priesters).”

Hoe heeft het werk in de RCA jou getekend, het land jou gevormd?

“Er was in het begin vooral veel verwondering. Ik kwam in een wereld, die je niet kende. Je werd er zo naar toe gestuurd- geen voorbereiding. De Afrikanen hadden een negatieve kijk op het koloniale (Franse) systeem. Zij voelden in eerste instantie ook van de kant van de missionarissen geen waardering voor hun eigen cultuur. Erkenning van hun eigen cultuur is zo wezenlijk (voorbeeld-doop/polygamie). Ik wil geen ideaal beeld schetsen van mijn werk in de RCA.

De Afrikaan zegt niet: Ik denk dus ik ben (Descartes) maar zegt: Wij zijn, dus ik ben. Dat is een heel andere cultuur. Daar kunnen we van leren.

We konden eigenlijk alleen maar ons werk doen door de gelofte van armoede.”

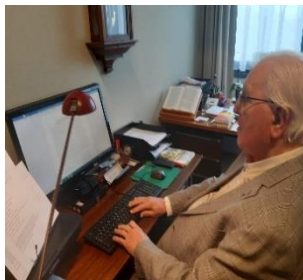
Wat betekent voor jou het devies van de congregatie: paratus ad omnia (het bereid zijn tot alles)?

“Dit werd je met de paplepel ingegoten. Offerbereidheid was de cultuur van de congregatie. Er was in de congregatie en in mijn werk niets voor mijzelf en dat is nu nog zo, ook hier in Gennep. En wel mooi nu, die kant van ontzorgd leven is mooi,” aldus pater Frans. “Het geeft mij de mogelijkheid veel te doen.”

Vertaling van het boek

Je hebt nu het boek (126 pagina’s) voor een groot deel vertaald. Voorwaar echt monnikenwerk. We vinden het een uitstekende vertaling. Het lijkt wel of deze bekwaamheid in de genen van de familie Timmermans zit. Er zijn niet veel 87 jarigen die nog boeken vertalen!

Frans geeft aan het erg boeiend te vinden maar ook erg gemotiveerd te zijn door het belang van de vertaling juist in het Frans. Dit is een indringend verhaal. Dat moest komen. Het werk vraagt energie, maar geeft hem ook energie.

Verspreiding van het boek

“De Franse vertaling zou ik,” merkt Frans op, “allereerst cadeau willen geven aan de kardinaal van Bangui, een Spiritijn, seminarist van het bisdom Bangassou, aan de bisschoppen van Alindao en Bangassou, aan het klein- en grootseminarie in RCA, aan de parochiepriesters, aan de provinciaals van de Congregatie van de Heilige Geest in RCA, Congo, Congo Brazzaville, Kameroen, Gabon, Rome, Portugal, het centrale archief in Parijs, de oud-bisschoppen van Bangui.” 150 boeken zijn waarschijnlijk voldoende. Pater Frans heeft goede contacten in de Congregatie in Frankrijk.

Met Père Paul Coulon, archivaris en uitgever van boeken, die veel kan regelen rond het laten drukken van het boek en de distributie ervan. De Nederlandse tak van de Congregatie van de Heilige Geest geeft zo een blijvend visitekaartje af.

De Geest groep

De Geest groep is een naam van een Whatsapp groep die elkaar deels per toeval hebben leren kennen. De groep bestaat uit Sjef Pronk, oomzegger van Mgr. Maanicus, Wilbert van Waes, secretaris/penningmeester "Stichting Helpt Bangassou 1994/2006," Cor Geraets die 12 jaar er als missionaris gewerkt heeft en zijn vrouw Marianne en Harry Kiwitz die in de RCA op huwelijksreis gingen. Alle leden zijn geraakt door het werk van de Nederlandse Spiritijnen in de RCA en hebben al jaren het doel, dat de geschiedenis van de Spiritijnen in de RCA vastgelegd zou moeten worden, en dat is gelukt, en nu ondersteunend willen zijn om het boek in het Frans gedrukt en gedistribueerd te krijgen.

Harry Kiwitz, namens de groep

Levensloop Frans Timmermans CSSp

Geboren: 27 februari 1935 in Breda

Kleinseminarie in Weert: 1947-1953

Priester gewijd: 20-09-1959

Studie Franse taal 1960-1961 in Lille

Missionaris in de Centraal Afrikaanse Republiek (RCA) Mobaye 1961-1968

Principaal Overste van het Bangui district RCA 1968-1974

Algemeen Overste van de Congregatie van de Heilige Geest in Rome 1974-1986

Coördinator van vluchtelingen tbv de regionale bisschopsconferentie van Zuidelijk Afrika 1986 tot 1991

Lid van het Provinciaal Bestuur in Nederland 1991-1993

Directeur Missio (Pauselijke Missiewerken) van 1993-2002

Pastor in Rotterdam-Zuid

Talen: Nederlands, Frans, Duits, Engels, Sango, Italiaans, Portugees

=====

Adres gemeenschap Vijfhuizen:

St. Augustinus

Kromme Spieringweg 400

2141 AM VIJFHUIZEN

Secretariaat:

Kees Bruin

0485-33 65 83

Marian Wooning

0485-33 65 83

Econoom:

Suzan Noordman

0485-33 65 86

Aanwezig

dagelijks

ma.wo.do.

wo.do.

E-mail

secretariaat-cssp@missie-geest.nl

pb-secretariaat@missie-geest.nl

administratie@missie-geest.nl

Spinet digitaal ontvangen?

Stuur een mail naar: PB-secretariaat@missie-geest.nl

Interactief aan de slag

In Kisiwani verzamelen zich al vroeg de eerste deelnemers. Kighare, is een parochie in de bergen met nauwelijks openbaar vervoer. Daarom heeft de parochieraad en de priester besloten om hun grote (parochie)landcruiser ter beschikking te stellen. De chauffeur van de parochie heeft de deelnemers afgezet en een kopje thee gedronken en is vervolgens naar Same gegaan om boodschappen voor de parochie te doen. Tegen lunchtijd was hij weer terug en heeft na afloop de deelnemers weer terug naar huis gebracht. Op deze

manier komen ook deelnemers uit enkele andere bergdorpen naar de workshop in de verschillende dekenaten.

Anderen komen met de daladala (mini busjes), bodaboda (brommer taxi) of te voet. Het is voor iedereen echt een uitje. Ze hebben allemaal hun beste kleren aan en zijn verwachtingsvol. Ze vinden het leuk om deelnemers uit andere parochies te ontmoeten en te horen hoe het er in hun parochie aan toe gaat, of hoe zij tegen de huidige ontwikkelingen in Tanzania aankijken. Omdat de meesten elkaar niet kennen beginnen we met een interactief kennismakingspel. Iedereen krijgt een kaartje met een afbeelding van een stuk fruit. Vervolgens moeten ze hun andere groepsgenoten gaan zoeken. Alle sinaasappels, papaja's, ananassen, mango's gaan in groepjes per fruitsoort bij elkaar zitten en vertellen elkaar hun naam, hun gezinssituatie, wat ze doen zowel in de parochie als in het leven.

De ochtend staat in het teken van luisteren. Mijn teamleden en ik hebben enkele deelnemers geïnstrueerd hoe ze drie verschillende kleine dialogues kunnen laten zien. Mensen hier hebben al vroeg geleerd om iets voor te dragen. En dat blijkt ook nu. Ze pikken snel op waar het in hun dialoog om moet gaan en maken er vervolgens een kleine show van tot grote hilariteit van de toeschouwers. Als ze de verschillende vragen hebben beantwoord die gaan over de voor- en nadelen van goed/slecht luisteren in je eigen groep gaan we een stap verder.

In groepjes praten ze over het steeds maar duurder wordende leven in Tanzania. Ook hier stijgen de prijzen dagelijks. Het is een onderwerp waar iedereen wel wat over kan zeggen. De spelregel is dat als je aan het woord bent sla je een bolletje garen enkele keren om je pen. Neemt iemand anders het woord over dan gaat het bolletje naar die persoon enz. Op deze wijze weef je een web dat na een minuut of tien praten laat zien wie veel aan het woord is geweest en wie minder. In de uitwisseling gaat het vooral over hoe we de mensen die niet zo snel het woord nemen beter bij een gesprek kunnen betrekken.

Na een eenvoudige warme maaltijd zijn we 's middags verder gegaan met ideeën die we hebben bij ontwikkeling. Op internet had ik ruim 150 verschillende afbeeldingen gedownload die te maken hebben met allerlei soorten ontwikkeling in ons dagelijks leven, op het gebied van werk, infrastructuur etc. Elk groepje kreeg 30 afbeeldingen en mocht er één uitkiezen dat voor hem/haar hét voorbeeld van ontwikkeling is. In hun groepje wisselen ze uit waarom juist die ontwikkeling zo belangrijk is.

De intensieve dag besluiten we met twee toneelstukjes over leiderschap. Een dominante sociaal werker die uiteindelijk zelf besluit wat er in het dorp gedaan moet worden.

In het tweede toneelstukje zien we een sociaal werker die luistert naar de behoeften van de mensen en op democratische wijze besluiten ze samen dat ze in het dorp een voetbalveldje willen hebben voor hun kinderen/jongeren. Naar aanleiding van deze twee toneelstukjes ontstaat er al snel een discussie hoe ze in hun dorp of parochie beslissingen nemen en welke rol de voorlichter/voorzitters vaak spelen. Op veel plekken is wel enige verbetering nodig.

Marielle Beusmans, Same

=====

December 2022, Yabello

Beste vrienden,

Het afgelopen jaar was het vijftig jaar geleden dat we hier in Ethiopië zijn begonnen. Vijftig jaar van onderwijs, ontwikkelingswerk en pastorale zorg. Wanneer men mij vraagt hoelang ik al in Ethiopië woon en werk, en ik zeg vijftig jaar, dan staat men vaak met de mond open. Vandaar mijn idee om dit keer jullie even mee te nemen in de geschiedenis van onze Spiritijnse groep.

Ethiopië is een groot land en omvat 1.104300 km² en telt een bevolking van bijna 118.000.000. Borana maakt een klein deel uit van dat grote land, en een nog kleiner deel van de staat Oromia. Ethiopië noemt zich een federale staat. Oromia is een van die federale componenten net als Tigray en Amhara enz. Borana grenst aan Kenia en the Borana bevolking spreidt zich uit over zuid Ethiopië en Noord Kenia. Yabello is de hoofdstad van Borana, dat ruwweg een bevolking van een half miljoen telt. Het land wordt getypeerd als savanne-parkland, droog en met geringe regenval en de bevolking bestaat voornamelijk uit herdersvolken, van wie het merendeel Borana. Het land ontleent haar naam aan het volk. Koeien, kamelen, schapen en geiten vormen het dagelijks beeld, en zijn heer en meester, ook op de wegen. Geduld op de weg is dan ook een schone zaak. Toeteren helpt nauwelijks.

In 1972 in antwoord op het besluit van het Algemeen Kapittel van 1968, waarin werd besloten om Eerste Evangelisatie als een prioriteit te stellen, besloten twee groepen onafhankelijk van elkaar zich in Ethiopië te vestigen. De Amerikaanse pater Eugene Hillman was op onderzoek geweest in Ethiopië om te kijken of dat land in aanmerking kwam voor Eerste Evangelisatie. Hij zocht om alternatieve mogelijkheden naast hun aanwezigheid in Tanzania en hoopte zo de Amerikaanse provincie erin te betrekken. Zijn bevindingen werden doorgestuurd naar het Generaalat in Rome, die op hun beurt twee Ierse spiritijnen stuurden, pater Farrelly en pater Delaney die het nog eens na moesten trekken.

Toen eenmaal het groene licht gegeven werd vertrokken twee groepen spiritijnen onafhankelijk van elkaar naar Ethiopië. De Ierse Provincie die vele missionarissen na het debakel in Biafra naar huis terug zag keren, stuurde aanvankelijk twee mensen, pater Harry Mullin en broeder Augustin O'Keeffe in begin 1972. Zij kozen voor Gamu Gofa in het zuiden, west van de Rift Valley.

De Amerikaanse Provincie, na gevraagd te zijn ook deel te nemen, besloten na veel deliberatie een team van drie te sturen. Alle drie hadden gewerkt met de Masai in Tanzania: pater Edward Kelly, pater William Jackson en pater Eef Nass en waren lid van het Kilimanjaro district waar ook pater Eugene Hillman had gewerkt. De Nederlandse provincie stemde in met de benoeming van pater Eef Nass. Zij arriveerden in september 1972. In januari 1973 kwamen er nog eens twee mensen bij de drie: pater

Bob Butt, een nieuwe benoeming uit Amerika, en ik zelf, lid van de Nederlandse Provincie en al ruim zeven

jaar werkzaam in het diocees Same in het Kilimanjaro district van Tanzania. De groep bezocht Gambela grenzend in het westen aan Soedan en Borana in het zuiden grenzend aan Kenia. Uiteindelijk viel de beslissing op Borana.

Het had nogal wat voeten in de aarde om aan vergunningen te komen. Wat ook de redenen mag zijn geweest, onvoldoende veiligheid werd als reden opgegeven. Ruim twee jaar gingen voorbij terwijl de groep zich elders probeerde bezig te houden. Dit was de tijd dat de eerste schokkende beelden van de hongersnood in het noorden van Ethiopië in beeld werden gebracht op tv. Werk genoeg dus om ons die twee jaar als vrijwilligers bezig te houden.

In dit tijdsbestek verloor de groep drie van hun mensen. Pater Edward Kelly leed aan maag zweren en werd geadviseerd naar Amerika terug te keren. Pater William Jackson kreeg een zware beroerte en moest onder begeleiding terug naar Amerika waar hij jammer genoeg nooit weer volledig herstelde. Het derde slachtoffer van deze lange wachtperiode was pater Bob Butt. Het uitzichtloze wachten en de frustratie van niet aan de slag te kunnen, met het traumatisch effect van de hongersnood in het noorden deden hem de das om. Ook hij keerde terug naar Amerika. Alleen ikzelf en pater Eef Nass bleven over.

Toen in juli 1974 uiteindelijk verlof gegeven werd, werd er niet meer gesproken over veiligheid. De nieuwe man aan het bewind zei eenvoudig : "Sinds wanneer is veiligheid een punt voor missionarissen." En daarmee was de zaak beslist. Al gauw viel het oog op Dhadim een streek ruim 30 km ten noorden van Yabello. De aanwezigheid van een boorput gaf de doorslag. Ongelukkigerwijs bleek bij nader onderzoek dat de put vol zat met stenen en takken omdat de put na geboord te zijn niet was afgeschermd. Inpakken en wegwezen leek aanvankelijk de enige oplossing toen het ene na het andere boorbedrijf het liet afweten zogenaamd om veiligheidsredenen.

Februari 1975 vonden we uiteindelijk een boorbedrijf bereid om de klus te klaren en na tien dagen zagen we de toekomst weer zitten. Het was op dat moment dat we het water weer zagen vloeien dat pater Edward Kelly ons mededeelde dat hij het niet meer zag zitten met zijn maagzweren enz. Voor hij vertrok nam hij nog wel contact op met de mensen in het Kilimanjaro district in Tanzania, die bereid waren om twee andere confraters te sturen. Allebei van de Amerikaanse provincie.

In de tussentijd begonnen pater Eef Nass en ikzelf aan de bouw van de school en ons woonhuis. In september 1975 bij het begin van het schooljaar ging de school van start. Dhadim was zogenaamd niemandsland, waar de Borana, de Guji en de Gabbra hun vee lieten grazen, maar vanwege onderlinge vijandigheid zich er niet durfden te vestigen. Dit gaf ons het idee alle drie groepen uit te nodigen hun kinderen te sturen, met als gevolg dat in Dhadim nooit schermutselingen plaatsvonden. Men wilde eigen kinderen niet in gevaar brengen. Het zou te veel vragen om de hele verdere ontwikkeling op papier te zetten, maar laten we zeggen dat de Ierse Groep Gamu Gofa koos en zich toelegde op ontwikkelingswerk en de oecumene in samenwerking met de

Ethiopische orthodoxe kerk, terwijl de Amerikaans/Nederlandse groep, wij dus, zich toelegde op de pastoraal en het onderwijs. Deze keuzes zijn van grote invloed geweest op de verdere ontwikkeling van de groep en haar visie.

De Ierse groep ontwikkelde een zeer goed lopend "Community Development Program" en een hechte samenwerking met de Ethiopische orthodoxe kerk in het hoogland van Gamu Gofa. De Ierse groep oogstte groot respect maar ook nogal wat controversie wat betreft de oecumenische aanpak.

De Amerikaans-Nederlandse groep vond groot respect voor hun werk in het

onderwijs en hun toelag op cultuur en taal (Ton Leus zijn "Dictionary of Borana Culture – Aada Borana" is nog steeds in vraag). Elk jaar schrijven ongeveer 1500 studenten zich in op onze scholen. Het pastorale werk is een beetje achtergebleven. Schijnbaar is het onderwijs interessanter dan het kerkgebeuren.

Na een aantal jaren werd het noodzakelijk de twee groepen tot een terug te brengen. Zo is er nu één spiritijnse missie in Ethiopië. Vanwege het misverstaan of niet willen verstaan van de oecumenische weg die de Ierse groep had gekozen en de reacties van de lokale hiërarchie voelde de groep zich genoodzaakt zich terug te trekken en viel het aan de rest van de groep die nu eenvoudig de spiritijnse groep heet om het werk daar in Gamu Gofa mee te nemen en verder door te zetten.

Gebrek aan personeel is altijd een moeilijk punt geweest. De diverse missieposten waren de meeste tijd eenmansposten. Voor lange tijd alleen leven is bepaald niet gezond. Met een verandering van de houding van de regering ten aanzien van de kerk en een versoepeling van de regels is het nu mogelijk gemakkelijker mensen binnen te brengen en daarmee is de hoop op het vormen van kleine gemeenschappen van twee of drie meer reëel. Deze verandering vond plaats toen in 2019 de regering de katholieke kerk als kerk accepteerde en men kerkpersoneel kon binnen brengen. Voor die tijd werd ze op gelijke voet gesteld met NGO's (None Governmental Organisations) en was ze gebonden aan een zeker quotum.

Werken in het nomadische of semi-nomadische zuiden van Ethiopië waar het leven en het klimaat hard zijn heeft een zekere financiële afhankelijkheid van buiten gecreëerd. Met de bouw van een torenflat in Addis Ababa, dat naast ons eigen appartement vele appartementen voor verhuur omvat, hopen we een inkomen op te kunnen bouwen dat mee kan helpen de verschillende activiteiten in het zuiden te onderhouden. De kracht van de groep ligt momenteel in het feit dat zij vrij jong is, mezelf niet meegerekend. De groep is erg

multinationaal met negen verschillende nationaliteiten. Op het moment hebben we drie mensen uit Nigeria, een uit Ghana, een uit Malawi, een uit Uganda en een uit Kenia. Verder een uit Seychelles, een uit India en twee uit Borana-Ethiopië en ikzelf dan. Sommigen zijn nog maar net aangekomen en zijn bezig met het leren van de taal, maar na zes maanden hebben we hopelijk twee mensen op elke post. Naar ik hoop, geeft dit jullie een beetje een idee waar we mee bezig zijn.

Op 2 oktober werd de nieuwe groepsleider geïnstalleerd, pater Kilimpe Garbicha, een van onze twee Borana Spiritijnen. Het was een feestelijke ceremonie en een mooie bekroning op vijftig jaar Spiritijnse aanwezigheid.

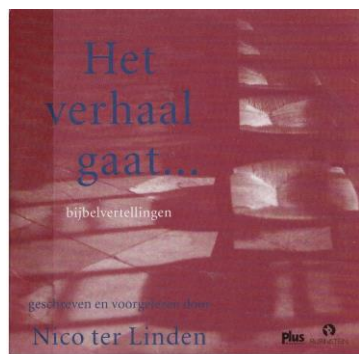
Dank aan jullie allen die met jullie steun en interesse ons helpen het hoofd boven water te houden en een goed begin van het Nieuwe Jaar.

Wij wachten nog steeds op regen en de koeien ook!

*Hartelijke groeten,
Iede de Lange CSSp*

KLOOSTERWEEKEND MEDESTANDERS 2022

Op 15 en 16 oktober hadden de Medestanders weer het jaarlijkse kloosterweekend. We waren met een groep van elf personen te gast bij de zusters birgittinessen in hun klooster in hartje Weert. Het jaarthema was het boek Exodus. We hebben teksten gelezen uit *Het verhaal gaat* van Nico ter Linden, uit de *Woord voor woord Kinderbijbel* van Karel Eykman en uit de *Bijbel voor ongelovigen* van Guus Kuijer.

We hebben gesproken over de plagen van Egypte en de plagen van deze tijd. Er zijn momenteel zoveel crisissen, welke crisis raakt jou het meest? Wanneer zien we in dat we op weg moeten gaan? Daarbij bekeken we ook de trailer van de nieuwe film 'The letter, a message for our earth (Laudato Si).'

's Middags stonden we stil bij Mozes. Wie is een Mozes in onze tijd? Wie leidt jou en gaat voor je uit? Wie is je rolmodel? We luisterden naar een modern lied met fragmenten erin van een speech van Martin Luther King ('One day' van Bakermat). Er werden namen genoemd als Nelson Mandela, David van Reybroek, Hannie van Leeuwen, maar ook mijn cliënten (in de ouderenzorg en psychiatrie) en mijn moeder, mijn zus.

Bij het volgende thema: de Tien Geboden hebben we kunst bekeken van Ab Bol en Marjan Reiziger genaamd Dekaloog. Dit zijn tien kistjes met uitleg, die verbeelden waar de tien geboden over gaan. Welk kunstwerk spreekt je aan? Tijdens de zaterdagmiddagwandeling spraken we daarover in groepjes van drie.

Bij het thema het Gouden Kalf hebben we een tekst van Holkje van der Veer uit *Miniaturen* (Dominicaanse spiritualiteit) gelezen. We hebben op zaterdagavond een spel gedaan over valkuilen in het hedendaagse leven, zoals teveel werken, alcohol, teveel sporten, social media, materialisme, maar ook doemdenken, pleasen, onverschilligheid, complotdenken en weggijken.

Na de eucharistie met de zusters op zondagmorgen had ieder van ons iets meegenomen dat voor jou heilig of dierbaar is. We vertelden elkaar daarover bij het thema Tabernakel. Af en toe werd er een traan weggepinkt. Daarna maakten we samen voorbeden voor het Land van Melk en Honing: een land waarin we luisteren en niet oordelen, een land met veel bruggen, waarin we het samen doen en waarin we overvloed en dankbaarheid kunnen ervaren. Een land waarin we geen schroom hebben om onze idealen te benoemen. Tot slot luisterden we naar 'Het lied van Mozes' van Stef Bos. Ieder schreef een wens op voor een ander bij een potje honing en dat gaven we elkaar mee voor onderweg.

De teksten die we gelezen hebben en de Spotify playlist met de liedjes zijn per mail op te vragen bij Marleen Jansen (mjnansen79@gmail.com).

Marleen van Casteren

Overleden

- 5 december** In Joure overleed in de leeftijd van 83 jaar mevrouw Agatha de Jong-Minnema, schoonzus van pater Albert de Jong.
- 20 december** In Nuth overleed in de leeftijd van 95 jaar mevrouw Mariet Cremers -Tekstra, Zus van † broeder Clemens Tekstra.
- 22 december** In Bakel overleed in de leeftijd van 91 jaar de heer Frans van de Kerkhof, zwager van † pater Harrie van Loon.
- 2 januari** In Eindhoven overleed in de leeftijd van 83 jaar de heer Gerard van der Heijden, oud voorzitter van het bestuur van de Libermannhof.
- 5 januari** In Onitsha (Nigeria) overleed in de leeftijd van 65 jaar mevrouw Josephine Ngozi Madueke, zus van pater Marcel Uzoigwe.

=====

*Wat je in
je hart bewaart,
raak je nooit
meer kwijt.*

